

56

MINISTERSTWO

SPRAW WOJSKOWYCH

Warszawa dn. 3 lutego 1920r.

Dep. II. Licz. 885/20. I. 1.

BKMS

24852

Do

NACZELNEGO WODZA

przez II. WICEMINISTRA SPRAW WOJSKOWYCH.

RAPORT.

L. J. Nr. 1
z. J. Nr. 2

Wobec sposobu rozwiązania sprawy wymiany jeńców wojskowych, sformułowanego w piśmie Nacz. Dowództwa 63698/IV. i pismo bez nr. z dnia 3 grudnia 1919. r. uważać należy za rzecz wysece aktualną zrewidowanie stanowiska tego przez zatwierdzenie załączonego projektu umowy, która jest wynikiem długich pertraktacji i jest już zasadniczo zatwierdzona przez rząd sowiecki.

Jakkolwiek niektóre szczegóły mogłyby być komentowane ujemnie, to przyjęć należy pod uwagę, że nie do pomyślenia jest umowa zatwierdzona eubustrennie, a jednak dająca jednej stronie wszystko, drugiej zaś, przeciwnie, wszystko odbierająca.

Umowa powyższa jest, podkreślić należy, już kompromisem, każdy niemal wyraz był w komisjach dyskutowany, zaś całość ma niewątpliwie dla Państwa Polskiego znaczenie dodatnie.

Z pisma zaś wyżej wspomnianego wynikałoby, że bolszewicy mają nam oddać de facto wszystkich jeńców, nie zachowując sobie żadnego atutu, my zaś eddamy 1000 bolszewików z 40.000, których mamy w obozach. Rzecz preta, że ani Marchlewski, ani tymbardziej żaden inny przedstawiciel rządu sowieckiego z podobnym stawianiem kwestji zgodzić się nie może. Tak można tylko stawiać warunki pokenanemu, którego się o zdanie nie zapytuje, a wprest się dyktuje.

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

270

Na podstawie przebiegu dotychczasowych pertraktacji delegacji Pol. Tow. Czern. Krzyża stwierdzić można stanowczo, że podobne traktowanie jest wykluczone, w każdym razie ani p. Kessakowski, ani żaden inny b. członek delegacji nie podejmie się udziału w dalszych pertraktacjach na warunkach podawionych we wspomnianym piśmie.

Powyższe jednak argumenty były aktualne i dawniej, tj. w momencie, gdy zostały przez Nacz. Dew. odrzucone.

Obecnie stajemy wobec nowej ekolicyzności.

Według wiadomości podanych przez pisma wpadłe do nieweli bolszewickiej około 19 eszelenów dywizji płk. Czumy w Syberji. Znając skład tej dywizji nie z pism, a na podstawie szczególnie sprawozdań z przybyłych do Warszawy członków Pol. Kom. Wej. na Syberji, przypuszczać należy, że jeśli instytucjtem pomocniczym i trenem stacjonowanym głębiej na tyłach udało się ująć, to 19 eszelenów stanowi całą żywą siłą dywizji, która ogółem liczyła około 12.000. ludzi.

Jeśli i w tym wypadku wysunąć zasadę tylko: głowa za głowę, to, jak wynika z teku poprzednich pertraktacji, bolszewicy w żaden sposób na tę gołą zasadę nie zgodzą się. Dlatego też z zwłaszcza aktualną jest druga zasada, w projekcie umowy uwzględniona, mianowicie, że inwalidzi zostają obustronnie oddani, bez względu na ilość z tej czy innej strony.

Marchlewski wyraził gotowość zaufać poufnemu, kompetentnemu oświadczeniu, że pod tym pozorem Naczelné Dowództwo zgodzi się wysłać więcej jeńców bolszewickich, jaké inwalidów.

Przyjmując pod uwagę, że: 1/tylko prestige Państwa Polskiego, będącego w stanie wojny z bolszewikami, nie pozwala na oddanie wszystkich jeńców przeciwnikowi; 2/ilość ludności w granicach rep. sowieckiej jest tak wielka, że tylko technicznie nie mogą bolszewicy wystawić wielkiej armji, a więc nawet całe 40.000 poważnej roli odgrywać, jaké materiał ludzki nie może.

3/Meżna byłoby za wprowadzenie w czyn tej umowy uzyskać b.wiele w innych ważnych sprawach; 4/że wreszcie jeńcy bolszewiccy przymierający z głodu i chłodu są zarówno pod względem meralnym jak materjalnym niezwykłym ciężarem dla nas; 5/zalutwienie zasadnicze tej sprawy byłoby zewnętrznym przejawem pekejowych tendencji ze strony rządu polskiego, uważać należy za niezbędne;

I. Możliwie najszybsze zatwierdzenie projektu umowy i
 II. niezwłoczne wznowienie pertraktacji Czerwonych Krzyży.

Punkt drugi wyczerpująco umetywowany jest w raporcie załączonym.

nr 3

Szef Sekcji

Bożena Albrechtowa

Kapitan.

Minister!
Tomkowski

S.E. 40.

STANOWISKO WODZĄCYCH WOJEN POLSKICH
 ADJUTANTURA GENERALNA
 WARSZAWA

L. D. 24857 dnia 1/10 1918 r.
 3 sekcja. Wydział.

PILSUDSKI
 INSTITUTE
 ARCHIVES
 New York

Lat Nr 1.

Odpis z odpisu

Nr. 2066
Tekst XLIII

NACZELNIK DOKUMENTÓW W.P./SZTAB GENCER./

Nr. 63698/IV

Wymiana obywateli polskich na jeńców bolszewickich.

Odpis

Tajne-Pilne .

MINISTERSTWO SPRAW WOJENNYCH

BIURO GŁÓWNE

Naczelnik Państwa zgodził się na wymianę 1000 jeńców naszych będących w niewoli w osi sowieckiej na taką ilość bolszewickich jeńców inwalidów znajdujących się u nas.

Upraszają się o przygotowanie list tych jeńców bolszewickich, umieszczając w nich inwalidów, oraz najbardziej niepotężnych dla nas, których w pierwszej linii chcemy się pozbyć.

Jednocześnie zamierzamy się, że wymiana ma się odbywać w dwóch punktach frontu Lit. Białoruskiego, a to na linjach: Kalinkowicze-Zunińcie, Orsza-Borysów -i- ek.

Utrzymujmyli. B. Wojsk. Sekcja jeńców i P. U. d. Spraw Jeńców i P. U. do Spraw JUB.

Ze zgodnością:

SERGIJ SERGIJEWICZ POLITYCZNYJ
/ - / LAUBANSKI major.

GENERAŁ SZTABU GENCERALNEGO
/ - / HALLER
porucznik SET. GEN.

MINISTERSTWO SPRAW WOJENNYCH

Warszawa, dn. 21. 11. 1919r.

Dep. I Nr. 12994/Mob.

Odpis

Sprawa wymiany jeńców bolszewickich.

DO NACZELNEGO DOKUMENTÓW SZTABU IV.

Dnia 16 listopada b.r. zjawił się w B. B. Wojsk. p. Michał Kossakowski szef Misji Pol. Tow. Czern. Arzyta, który oznajmił, że posiada już pełnię potęgę Naczelnego Wodza do przeprowadzenia rokowań z bolszewikami w sprawie wymiany jeńców, przy czem wymianie podlegać mieli według zdania p. Kossakowskiego wszyscy jeńcy-inwalidzi bez względu na ich liczbę, oraz wszyscy jeńcy zdrowi Polacy, znajdujący się w rękach władz sowieckich, głowa za głowę. Liczbą tych ostatnich p. Kossakowski ocenił na 1000 i prosił wobec tego o spieszne wyrażenie na spis 1000 zdrowych jeńców bolszewickich, którzyby stanowili ekwiwalent ze strony polskiej. Spis inwalidów przesłano już zostały poprzednio do Pol. Tow. Czern. Arzyta, na zasadzie zaś obwiadczenia p. Kossakowskiego polecono sporządzić spis 1000 zdrowych jeńców, który niebawem będzie gotów i miał być przedany p. Kossakowskiemu.

Wymagasz pismem Nr. 63698/IV z dnia 18. 11. r. B. B. Dow. W. P. zawiadomili B. B. Wojsk., że Naczelnik Państwa zgodził się na wymianę 1000 jeńców naszych będących w niewoli w osi sowieckiej na taką ilość bolszewickich jeńców-inwalidów znajdujących się u nas.

obec przesyła ci treści pisma Nacz. Dow. Nr. 63698/IV z obwiadczeniem p. Kossakowskiego, upraszają się o spieszne wyjaśnienie, czy wy-

wielonnych był na 1000 jeńców zdrowych oraz wszyscy inwalidzi, czy t
też tylko 1000 jeńców inwalidów.

Z r.

SEKRETARZEM BIURA I

/-/ N. X. B. A. E., pułkownik Sztabu.

NACZELNIK B. DOBROBYTNO W. P. / SZTAB GEN. /

Warszawa 3.12.1919

Od p i s -

DO WYKONANIA SPRAWY WYKONAWCZYCH W. I.

Na pismo Dep. I nr. 12994 Kob. z dnia 31.11.1919. Nacz. Dow. Komunik.
kuje, że oświadczenie p. Michała Łoskotowskiego z dnia 31.11.1919. Tow.
Czerw. Armia przedstawione w wyżej wymienionym piśmie Dep. do wo
miany jeńców bolszewickich na polskich, nie-spożycie odpowiada in-
tencjom Nacz. Dow. podanym w piśmie tut. nr. 63090/IV z dnia 18.11.1919.
i rozstrzygnięcie Naczelnika Sztabu Dep. I. M. S. Wojsk. zechce wiero-
wać się przy sporządzeniu spisu jeńców bolszewickich treść pisma
tut. nr. 63090/IV t. s. umieścić na liście, oprócz jeńców inwalidów tych
którzy najbardziej są niebezpieczni i których jaknajprędzej należało-
by się pozbyć. Ogólna ilość nie może przekroczyć 1000 osób.

Za zgodność SEKRETARZEM BIURA I

NACZ. SZTABU GEN.

/-/ LAUBASZKI major

/-/ GALLIN pułkownik.

MINISTRSTWO SPRAW WNEŚ. CYWILN.

Warszawa, dn. 5.12.1919

Dep. I Nr. 13960 Kob.

Wymiana jeńców z bolszewikami

- 10

KAMISARZA NACZELNIEGO DO SPRAW POL. TOW. SZTABU GEN. KORBIA.

Przešla się do wiadomości korespondencji, w sprawie wymiany
jeńców z bolszewikami z prośbą o zakomunikowanie decyzji Nacz. Dow.
W. P. z dnia 31.11.1919. Sztabu Czerw. Armia p. Łoskotowskiem.

Spis 1000 bolszewików został w międzyczasie przesłany do użyt-
ku Sztabu Pol. Tow. Czerw. Armia na nr. D. S. 13945/600. Obec stanowis-
ka Nacz. Dow. należałoby spisać ten spis tylko jako uzupełnienie po-
przednio nadanego spisu inwalidów.

Za zgodność:

SEKRETARZEM BIURA I

Z r.

/-/ PIASECKI
kapitan p. d. Sztabu Gen.

SEKRETARZEM BIURA I

/-/ K. B. I.
pułkownik Sztabu Gen.

Za zgodność: /-/ /nieczytelny podpis/

PROJEKT UMOWY

dotyczącej wzajemnej wymiany jeńców wojennych.

--ooOoo--

Delegacja Polskiego Towarzystwa Czerwonego Krzyża w Rzeczypospolitej Polskiej w składzie osób: Michała Stanisława Kosbakowskiego, jako Prezesa Delegacji, Edwarda Zaleskiego jako jego zastępcy, i członków Delegacji: Mieczysława Birnbauma, Heleny Bispingowej, Józefa Dągla, Marjana Strumilly, Leona Trzeciaka i Ludwika Uniechowskiego, z jednej strony i Pełnomocny Przedstawiciel Rosyjskiego Towarzystwa Czerwonego Krzyża Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Sowieckiej, Julian Marchlewski, z drugiej strony, oświadczeni hasłami humanitarnymi i dążące do ulżenia losu invalidów i jeńców wojennych, jako ofiar wojny zawarły, na podstawie odpowiednich pism uwierzytelniających, uznanych przez obie Delegacje za wystawione w należytej i właściwej formie, umowę ostateczną i niewymagującą ratyfikacji, dotyczącą wzajemnej wymiany invalidów i jeńców wojennych.

§ I. Rosyjskie Towarzystwo Czerwonego Krzyża w imieniu Rządu Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Sowieckiej zobowiązuje się niezwłocznie, po przewiezieniu do linii demarkacyjnej i oddaniu zakładników polskich Delegatowi Polskiego Towarzystwa Czerwonego Krzyża zwolnionych na zasadzie umowy z dnia 2 listopada 1919 r. przystąpić do oddania i odtransportowywania do punktu linii demarkacyjnej, ustalonego w artykule trzecim niniejszej umowy, wszystkich zakładników invalidów i wymiany wszystkich jeńców wojennych z armii regularnej Rzeczypospolitej Polskiej, lub poszczególnych polskich formacji wojskowych wziętych do niewoli przez armię Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Sowieckiej, zarówno na froncie polskim jak i na innych frontach armji R. S. F. R. S. bądź w charakterze powyższym zarejestrowanych, do dnia podpisania umowy niniejszej włącznie, i znajdujących się na terytorjum Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Sowieckiej.

Polskie Towarzystwo Czerwonego Krzyża na podstawie swoich pełnomocnictw zobowiązuje się jednocześnie przystąpić w terminie wyżej oznaczonym do oddania i niezwłocznego odtransportowania do tegoż punktu linii demarkacyjnej inwalidów oraz jeńców wojennych z armji Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Sowieców, znajdujących się na terenie Rzeczypospolitej Polskiej lub ziem zajętych przez Wojsko Polskie, w tej ilości jaka dla wymiany niezbędną się okaże.

Wyżej wymienieni inwalidzi i jeńcy wojenni zostają przekazywani, na podstawie spisów, przez Delegata Towarzystwa Czerwonego Krzyża Państwa oddającego inwalidów i jeńców wojennych, Delegatowi Towarzystwa Czerwonego Krzyża Państwa odbierającego inwalidów i jeńców wojennych.

§ 2. Rząd Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Sowieców i Rząd Rzeczypospolitej Polskiej natychmiast wstrzymują wykonanie kar względnie egzekucji nałożonych w drodze dyscyplinarnej, administracyjnej, sądowej lub innej na te osoby, które, stosownie do artykułu pierwszego i czwartego umowy niniejszej, podlegają wymianie lub oddaniu, zachowując jedynie ewentualny rygor nadzoru lub internowania.

§ 3. Rząd Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Sowieców i Rząd Rzeczypospolitej Polskiej zobowiązują się zorganizować odtransportowanie i wywiezienie inwalidów i jeńców wojennych do linii demarkacyjnej ustalając warunkowo miejsce przekroczenia linii demarkacyjnej w punkcie przecięcia tej linii przez tor kolejowy Orsza - Borysów, o ile odrębne Dowództwa Wojskowe nie ustalą innego miejsca przekroczenia linii demarkacyjnej.

§ 4. Oddanie inwalidów i wymiana jeńców wojennych na podstawie niniejszej odbywa się na zasadach następujących :

a/ inwalidzi i chorzy nieuleczalni oddawani są wszyscy t. j. niezależnie od ilości posiadanej przez każde z Państw i b/ zdrowi jeńcy wojenni wymienieni są głowa za głową t. j. oficer za oficera, szeregowiec za szeregowca. Gdyby zaś jedna ze stron posiadała kategorię rekonwalescentów lub jeńców wojennych, wymagających ze względu na stan swego zdrowia lepszego odżywiania się, to strona ta może przedłożyć drugiej stronie

szego odżywiania się, to stronie odnośnej przysługuje prawo ob-
rzytania z umowy niniejszej i wysłanie jeńców powyższych na za-
sadach stosowanych względem inwalidów i chorych nieuleczalnych,
t. j. bez zastosowania zasady wymiany. Rządy odnośne zobowiązują
się wzajemnie od posracających na zasadzie umowy niniejszej jeń-
ców wojennych nie wymagać żadnych usług skierowanych przeciw
Państwu lub armii, która ich wzięła do niewoli, oraz nie przy-
mować od nich podobnych usług zgłoszonych dobrowolnie. Inwali-
dzia odtransportowywani zostają do kraju w porządku następują-
cym : a/ suchotnicy, bE/ sparaliżowani i amputowani c/ ociemnia li
d/ pozostali inwalidzi. Spisy na każdą z wyszczególnionych ka-
tegorji i jeńców wojennych zestawiają się oddzielnie. Spisy in-
walidów i jeńców wojennych ulegają obowiązkowemu zaświadczeniu
przez upoważnionego Delegata Towarzystwa Czerwonego Krzyża
Państwa wysyłającego inwalidów lub jeńców wojennych. Spisy in-
walidów i jeńców wojennych zestawione zostają w dwóch jedno-
brzmiających egzemplarzach w języku Państwa wysyłającego inwa-
lidów i jeńców wojennych, z których jeden egzemplarz wręczo-
ny zostaje na linii demarkacyjnej Delegatowi Towarzystwa Czer-
wonego Krzyża Państwa odbierającego inwalidów i jeńców wojen-
nych, a drugi egzemplarz z odnośnym pokwitowaniem tegoż Dele-
gata z odbioru osób powyższych, pozostaje u Delegata Towarzystwa
Czerwonego Krzyża Państwa wysyłającego inwalidów i jeńców woja-
nych. Pokwitowanie powyższe służy za bezsporny dowód otrzymania
inwalidów i jeńców wojennych korzystających z dobrodziejstwa
umowy niniejszej. Towarzystwa Czerwonego Krzyża komunikują sobie
wzajemnie imię i nazwisko, jak również miejsce pobytu swego
Delegata przy linii demarkacyjnej. Spisy powyższe powinny za-
wierać dane następujące: a/ numer i datę zestawienia spisu, b/
wyszczególnienie instytucji spis zestawiającej, c/ numer kolej-
ny zamieszczonego w spisie inwalidy lub jeńca wojennego, d/ jego
nazwisko, imię i imię ojca, e/ wiek f/ rangę i rodzaj broni, g/
narodowość, h/ datę wzięcia do niewoli, i / miejsce wzięcia do
niewoli J/ miejsce stałego zamieszkiwania w kraju, K/ uwagi.

W celu ułatwienia wzajemnego udzielania sobie wyczerpujących informacji dotyczących poszczególnych inwalidów i jeńców wojennych obydwu Towarzystwa Czerwonego Krzyża umowę niniejszą podpisującą zobowiązują się prowadzić szczegółowe wykazy inwalidów i jeńców wojennych.

§ 5. Przewóz musi być uskutecznionym w miarę możliwości, pociągami sanitarnymi, ewentualnie pociągami bezwarunkowo ogrzewanymi. Transport jednodniowy nie powinien przekraczać sześćdziesięciu ludzi. Transporty powinny być wysyłanymi z miejsca wyjazdów po uprzednim sprawdzeniu lekarskim stanu zdrowia odjeżdżających przy czym chorych zakaźnych należy wyłączyć i wysyłać następnie dopiero po zupełnym wyzdrowieniu. Zorganizowanie przejazdu wyżej wymienionych osób na terytorjum każdego z Państw uskuteczniom zostanie przez Towarzystwa Czerwonego Krzyża tegoż Państwa, przy czym Rząd Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki i Sowietów i Rząd Rzeczypospolitej Polskiej zapewniają osobom powyższym bezpłatny przejazd bezpłatne żywienie w drodze i bezpłatny przewóz bagażu i bezpłatną należytą pomoc sanitarno-lekarską.

§ 6. Osobom wyżej wymienionym będzie dozwolone wywiezienie ruchomości znajdujących się w ich posiadaniu w ilości ośmiu pudłów na osobę, o ile ruchomości te nie stanowią przedmiotów, których wywóz według praw obowiązujących, w chwili podpisania umowy niniejszej w danym Państwie jest wzbroniony, również będzie im dozwolone wywiezienie posiadanych znaków pieniężnych do sumy dwunastu tysięcy rubli na osobę.

§ 7. W celu należytego wyzyskania taboru kolejowego, skierowanego do linii demarkacyjnej, stronom przysługuje prawo odtransportowywania do linii demarkacyjnej jednocześnie zakładników, jeńców cywilnych, inwalidów i jeńców wojennych. Ewentualne czasowe wstrzymanie wyjazdu poszczególnych zakładników dla dokonania kuracji przy chorobach zakaźnych nie wstrzymuje wykonania niniejszej umowy.

§ 8. Pełnomocny Przedstawiciel Rosyjskiego Towarzystwa Czerwonego Krzyża zawiadania niezwłocznie przez umyślnego kurjera Rząd Rosyjskiej Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Sowietów

o treści niniejszej umowy i wzywa go do natychmiastowego przystąpienia do jej wykonania. Delegacja Polskiego Towarzystwa Czerwonego Krzyża jednocześnie czyni to samo w stosunku do Rządu Rzeczypospolitej Polskiej.

§ 9. Umowa niniejsza jako ostateczna i nie wymagająca ratyfikacji, obowiązuje odnośnie Rządu od momentu jej podpisania.

§ 10. Umowa niniejsza z zestawioną została z tekstami w językach polskim i rosyjskim w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, z których jeden egzemplarz zatrzymuje Delegacja Polskiego Towarzystwa Czerwonego Krzyża, a drugi Pełnomocny Przedstawiciel Rosyjskiego Towarzystwa Czerwonego Krzyża. W razie wątpliwości przy interpretacji umowy niniejszej zestawionej w językach polskim i rosyjskim, tekst polski uważany jest za miarodajny ze względu na to, że, wobec dokładnej znajomości języka polskiego przedstawicieli obu Delegacji, tekst ten wyraża najdokładniejszą wolę stron obu.

Na dowód tego Delegacja Polskiego Towarzystwa Czerwonego Krzyża i Pełnomocny Przedstawiciel Rosyjskiego Towarzystwa Czerwonego Krzyża, umowę tę w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach podpisali i pieczęciami zaopatrzyli.

Stacja Mikaszewicze, dnia

grudnia 1919 r.